

„Embernek lenni többet jelent, mint pénzt keresni”

Interjú Muhammad Junusz közgazdász-professzorral,
a Nobel-békedíj 2006-os kitüntetettjével

Junusz úr, ön a lehető legrövidebb időn belül 7,2 millió ügyfelet – főleg nőket – szerzett a Grameen-Bank számára, és mikrohitel adásával közülük sokakat kiszabadított a szegénységből. Mi a siker alapja?

A bangladesi szegények számára korábban kizárólag azok a pénzkölcsönzők jelentettek pénzforrást, akik irtózatoss kamatot követeltek. A hagyományos bankok sosem vették komolyan a szegényeket mint lehetséges ügyfeleket. Az ő elvük: aki hitelt akar, annak jómódúnak kell lennie. Mindenütt a világon így dolgoznak a bankok. Én a szegényeknek való bankot akartam, ezért azt mondtam magamnak: „Felejtse el a klasszikus bankrendszert!” A Grameen-Bank közvetlenül az emberek felé fordult. Ez a siker alapja.

Hogyan reagáltak a szegények?

Igen pozitívan. A Grameen-Bank rendszere csak azért működik, mivel teljes mértékben az ügyfelekre irányul – és mivel jól bánt velük.

Ön egy egyszerű ötletből egy egész rendszert épített fel. Hogyan sikerült ez önnek?

Miután láttuk, hogy modellünk az első faluban működik, egy faluval odébb mentünk. Ott is működött, és így tudtunk egyre inkább terjeszkedni. A mikrohitel rendszer ma az egész világon tekintélyes és hatékony eszköze a szegénység elleni küzdelemnek. Miért? Azért, mert egyedül a szegények igényeihez igazodik: a mikrohitel megkönnyíti az ügyfelek számára, hogy visszafizessék a kölcsönzött pénzt. Nem kell kezest hozniuk. Nincsenek bürokratikus költségeink. Nálunk nincs ilyesmi. Ennél is fontosabb azonban más valami: a mi hitelfelvevőink kreatívak. Van tehetségük ahhoz, hogy kezdjenek valamit a pénzüikkel, még akkor is – vagy éppen azért, mert korábban nem éltek ezzel a képességükkel.

Olyan emberek, akiknek korábban sosem volt pénzüik, képesek jól bánni a pénzzel?

Feltétlenül. A következőt kell világosan látnunk: A szegényeknek egy életen át azt mondták: „Dolgoznod kell, ha pénzt akarsz keresni!” Most kapnak először úgy pénzt, hogy azt csinálnak vele, amit akarnak. Már nem másokért kell dolgozniuk, hanem önmagukért, és így pénzt kereshetnek. Ez mindent megváltoztat.

A mikrohitel rendszer csak Bangladesben működik, vagy más országokban is?

Harmincegy év telt el azóta, hogy elkezdtek ezt a munkát. Ma már nincs olyan ország a földön, ahol ne létezne a mikrohitel intézménye. A gazdag országokban éppúgy megtaláljuk, mint a szegény országokban. A Dél-amerikai, Dél-Amerikában, Afrikában, Ázsiában, mindenütt. Az Egyesült Államokban 700 mikrohitel-program fut. Az ok egyszerű: A rendszer az emberek egyik egzisztenciális igényét elégíti ki. A szokványos bankok sosem elégítették ki ezt.

Úgy véli, nekünk itt, Németországban is több mikrohitelre lenne szükségünk?

Egy olyan városban, mint Berlin, sok ezren vannak, akiknek pénzre lenne szükségünk, de nem számítanak hitelképesnek. Ez ostobaság. A munkanélküliség hatásai

sokkal kevésbé lennének drámaiak, ha egy munkanélkülinek esélye lenne elmenni egy bankba, hitelt felvennie és saját vállalkozásba kezdenie. Aki pedig nem munkanélküli, tudná: Ha elveszítem is a munkámat, még mindig van esélyem arra, hogy mikrohitellel újrakezdjem.

Ezzel azt akarja mondani, hogy a mikrohitel sikere független a hitelfelvevők mentalitásától és műveltségi szintjétől?

A mi több mint 7 millió ügyfelünk 97%-a nő, s ezeknek a nőknek csaknem 100%-a írástudatlan. Lehet valaki analfábéta, de ez nem jelenti azt, hogy az illető személy buta. Csak sosem volt lehetséges arra, hogy iskolába járjon. Az írástudatlanok gyakran kimondottan intelligensek. És a mi rendszerünk éppen ezt az intelligenciát támogatja. Női ügyfeleinktől nem kívánja meg, hogy tudjanak írni-olvasni. Mondok egy példát: Egy asszonnak van egy tehene, és eladja a tejet. Pontosan tudja, mit csinál. Ehhez nem kell tudnia írni-olvasni. Kap pénzt, és vehet egy második tehenet. Így több pénzt keres, és iskolába küldheti a gyerekeit.

Hát ez fontos önöknek?

Igen, számunkra fontos, hogy hitelfelvevő asszonyaink gyermekeinek 100%-a iskolába járjon. Elértük ezt a célt. A gyerekek iskolába járnak, részben még főiskolára is. „Grameen oktatási hitel”-ünk révén sikerült elérnünk, hogy Bangladesben ma új, képzett nemzedék nő fel.

Kritikusai azt állítják, hogy a Grameen-Bank függővé teszi ügyfeleit, és adósságcsapdába csalja őket. Mi történik, ha valaki nem tud visszafizetni egy hitelt?

Banglades olyan ország, amelyet gyakran sújt katasztrófa. Ismételten megtörténik, hogy valahol az országban egy forgószelel vagy egy áradás tönkretesz az asszony ügyfeleink minden vagyonát. Ezekben az esetekben beugrik a Grameen-Bank. Ha egy tornádó következtében egy asszony elveszítette egyetlen tehenét, akkor azt mondjuk: „Ilyesmi csak egyszer történik meg, de ettől még nem dől össze a világ. Azért vagyunk itt, hogy segítsünk neked. Mihez szeretnél kezdeni?” És új hitelt adunk neki, az első hitelt pedig hosszú lejáratúvá alakítjuk át. Nem engedjük el, de az illető apránként, egészen csekély részletekben fizetheti vissza, és ehhez új, szabályos hitelt adunk neki.

És ha nem csupán a tehen pusztul el, hanem az egész ház romba dől?

Akkor újrakezdési hitelt adunk, amely lehetővé teszi az érintettek számára, hogy ismét lábra álljanak. Erre a célra hoztuk létre katasztrófa-alapunkat, amelyhez gyorsan hozzá lehet nyúlni. Egy szóval: a fizetéseképtelenség nem jelenti azt, hogy valaki kihullik a rendszerből.

Ez igen nagyvonalúan hangzik.

A bank az ügyfeleinké. Ezért nem idegeneként, hanem tulajdonosokként bántunk velük. A mi foglalkozásunk: gondoskodni arról, hogy tulajdonosaink ne menjenek csödbe.

Miben áll a különbség a Grameen-Bank kapitalizmusa és a globális kapitalizmus között?

Véleményem szerint a globális kapitalizmus alapfeltevése hamis. Vagy inkább: nincs végiggondolva. Mindenesetre félkész, és ezért a kapitalizmus problémák tömegét termeli ki. A kapitalista gazdaságtan azt mondja: Azért gazdálko-

dunk, hogy pénzt keressünk. A gazdaság küldetése az, hogy maximálja a profitot. Én viszont azt mondom: az emberlétnek számos olyan minősége van, amelyet a kapitalista gondolkodás semmibe vesz. Az emberléthez alighanem hozzátartozik a gazdagság vágya is. De rövidlátás csupán erre építeni a gazdaságot. Meg kell nyitnunk a gazdasági rendszert. Miért ne hoznánk létre olyan vállalkozásokat, amelyeknek nem az a lényegük, hogy profitra tegyünk szert, hanem az, hogy jót tegyünk az emberekkel – például úgy, hogy ésszerű áron szállítunk nekik ivóvizet?

Ez úgy hangzik, mintha egy segélyszervezetről beszélne.

Nem, itt egy vállalkozásról van szó, amelyet vállalkozásszerűen vezetünk. Egy ilyen vállalkozásban nem egy-

szerűen pénzt adunk ki, hanem profitra teszünk szert, de a profit a vállalkozásban marad, hogy újra befektessük. Ezt a vállalkozásfajtát nevezem én Szocial Business-nek, szociális üzletnek. És pont ez a fajta üzlet hiányzik kapitalista világunkból. Biztos vagyok abban, hogy ha lenne bátorságunk több szociális üzletet beindítani, sok ember lelkesedne érte. És még több embert tudnánk kivezetni a szegénységből.

**Christoph Quarch
és Wolfgang Kessler**

*További tájékoztatói lehetőség:
www.villagebanking.org*

Forrás: Publik-Forum, 2007/12

Buddhát követve fékezni a kapitalizmust

Karl-Heinz Brodbeck alternatív közgazdaságtana

Karl-Heinz Brodbeck szívesen beszél egyértelműen: Az uralkodó gazdasági rendszer, amely folytonosan „tárgyi kényszerekre” hivatkozik, teljesen hamis alapokon nyugszik – ennek a gazdaságnak a motorját ugyanis nem tárgyi kényszerek jelentik, hanem a pénzéhség, a kapzsiság, véli a közgazdászprofesszor, aki számos tanulmányban és könyvben fejtette már ki nézeteit. E könyvek egyikének címe: *Buddhista gazdasági etika*. Brodbeck professzor ugyanis több mint 25 éve gyakorló buddhista. Azt mondja, egyszer eljött az idő, amikor kérdéseit a katolikus egyház már nem tudta megválaszolni, nem úgy a buddhizmus, amely azt tanítja, hogy érezzünk együtt minden élőlényel. Az 1948-ban született kutató számára egy idő után nagyon könnyű volt összekapcsolni a buddhista felfogást a közgazdaság tudományával. Foglalkozásbeli ethoszát azóta az hatja át, amit buddhistaként igaznak tart.

Vajon szükségszerűen a versengésre kell-e épülnie a gazdaságnak? Brodbeck azt mondja: nem. Számára a rendszerhez tartozó kényszerként értelmezett versengés hamis gondolat, amely hamis cselekvést szül, az eredmény pedig az, hogy az elszigetelődés sosem volt olyan nagy, mint manapság: az „egyéni felelősség” jelszavával mindenkit saját sorsának kovácsává tesznek, függetlenül attól, képes-e a „kovácsolásra”, vagy sem. A buddhista ellenben szolidárisan él; úgy érzi – a gazdaságban is –, hogy sok szál köti össze minden más élőlényel: a növényekkel és az állatokkal, amelyek táplálják és öltöztetik, s embertársaival is, akiknek a kenyerét eszi, és akiknek a termékeit nap mint nap használja.

A buddhizmusban van valami gyöngöcs, finomság, Brodbeck azonban

nem olyan valaki, aki elvonná a dolgok életét, legalábbis nem akkor, amikor gazdaságtudományi kérdésekről van szó. Számos előadásában és vitájában világosan képviseli nézeteit: az uralkodó közgazdaságtan ún. „természeti törvényei” közül egy sem igaz; pusztán a pénzéhség teremtette meg a radikális kapitalizmus világot átfogó rendszerét, s egyedül ez a felelős azért, hogy 600 millió ember éhez, és az emberiség egyharmada munkanélküli. És gyakorlatilag mindenki részt vesz ebben a rendszerben.

Ez a fájó pont, és fájnia is kell! Ez az alapelveit tekintve meg nem kérdőjelezett gazdasági rendszer Brodbeck szerint csak azért működik, mivel az emberek nem érzik abnormálisnak, hogy a pénz, amely egykor az árucseré eszköze volt, mindenek mértékévé emelkedett, és hogy csaknem minden döntésben meghatározóbb, mint az, ami valóban az ember javát szolgálja. Minden kedvezményes vásárlás erről beszél.

Ezzel olyan spirál indul el, amely egyre gyorsabban halad lefelé. Akinek ugyanis sok pénze van, az a kamatoknak és a tőkehozamoknak köszönhetően egyre többet keres. Ezt a pénzt azonban a reális gazdaságnak ki kell gazdálkodnia, és mivel azok számára, akiknek „joguk” van kamatokra és tőkehozamokra, egyre több pénzt kell kigazdálkodni, a rendszer másik végén egyre lejjebb kell szorítani a szociális színvonalat. Következésképpen egyre tágabbra nyílik a sokat emlegetett olló a gazdagok és a szegények között. Brodbeck professzor ezt így szemlélteti: 1820-ban a világ leggazdagabb ötöde csak a háromszorosát birtokolta annak, amit a legszegényebb ötöd birtokolt. 1870-ben ez az arány hétszeres volt, 1990-ben 30-szoros, 2000-ben 74-szeres.

Amikor előadásában ideér, a teremben ülők mindig kissé nyugtalan-ná válnak. A számok fejbe kólintják őket. És a professzor nem nyújt semmilyen megoldást, viszont ezt az éppoly egyszerű, mint elégtelen tanácsot adja: Ne hajoljunk meg többé a pénz előtt! Gondoljunk arra, hogy a gazdagoknak csak azért van akkora hatalmuk rajtunk, mivel mi fölruházzuk őket vele, mivel mi beletörődünk a hatalom nélküliek szerepébe!

Brodbeck felfogása szerint semmit sem ér szidni „azokat ott fenn”, avagy az erkölcsükre hivatkozni. Kizárólag az segíthetne, ha az emberek rátalálnának egy újfajta szolidaritásra, és saját erejükkel új, emberbarát rendszert építenének föl. A régiópénzek létrehozásának számos kezdeményezése mutatja, hogyan történhetne ez. Brodbeck síkraszáll e regionális gazdasági kezdeményezések mellett. Említett könyve szerint a buddhisták mindig is a mellett érveltek, hogy „a gazdasági kapcsolatoknak kicsiknek és áttekinthetőeknek kell maradniuk”.

A régiópénz-kezdeményezések ugyanakkor Dávidra és Góliátra emlékeztetnek. Jelentéktelennek tűnnek, összehasonlítva őket a tőke milliomos és milliárdos hiénáival, menedzsereivel, a különféle alapok irányítóival. Ez a racionálisan mérlegelő és minősítő gondolat azonban a buddhista felfogás szerint ismét csak hamis: Mindenki, aki „részt vesz a játékban”, gyorsítja a rendszert; viszont mindenki, aki vonakodik elismerni az uralkodó közgazdaságtannak az emberieséget és az élet alapjait elpusztító elveit, hozzájárul ahhoz, hogy egy kicsit kevesebb legyen a szenvedés a világban.

Pat Christ

Forrás: Publik-Forum, 2007/12